

İznik Ovası Bağ İşletmeleri İçin Yeterli İşletme Büyüklüğü Tayini

Alı ERTÜRK^{1/}

Ö Z E T

İznik Ovası bağ işletmelerinin 1975 yılına ait yıllık faaliyet sonuçları incelenerek 1975 yılında beş kişilik bir çiftçi ailesinin geçimini sağlayabilmesi ve gelecek yıl için toprağını verimli bir şekilde işletebilmesi için yeterli gelirinin 32.500.-TL. olması ve buna göre bağ işletmelerinin en az 20.26 dekar tarımsal araziye sahip bulunması gerektiği tespit edilmiştir.

G İ R İ Ş

Asgari işletme büyüklüğü kavramını bir çok araştırmacılar tarafından tanımlanmış olup fakat hemen hepsi aynı amaçda birleşmektedirler. Aksöz (1) "Bir çiftçi ailesinin iş gücünü değerlendiren, ailenin ekonomik ve sosyal gelişmesini temin edecek geliri sağlayan ve toprağın verimli olarak işletilmesine olanak veren büyüklüktür" diye tanımlamaktadır.

Asgari işletme büyüklüğünün her bölgede, hatta aynı bölge içinde farklılık gösteren yörelerde ve işletme tiplerine göre ayrı ayrı saptanmasının daha doğru sonuçlar vereceği bir çok literatürde belirtilmektedir (2). Bunun için bu çalışmamız Bursa ilinin İznik ovası olarak tanımlanan bölgesinde gayrî safi hasılasının %80 inden fazlasını bağcılıktan temin eden bağ işletmelerinde bir aile için asgari işletme büyüklüğünü tesbit etmek için yapılmıştır.

Araştırma sahası olan İznik gölünün doğu, güneydoğu ve kuzeydoğusunu kaplayan İznik ovası 45.447 hektar olup bunun % 91,48 i kültüre elverişli arazi durumundadır. Tarıma elverişli arazinin % 30 u tarla arazisi, % 11,4 ü zeytinlik, % 15 i bağ % 2,5 i sebzelik, % 0,8 i meyvelik, % 3,0 ü çayırlar ve % 36,8 i ağaçlık ve ormanlık arazidir.

İznik ovası aile işletmeleri büyüklükleri itibarı ile de özellik göstermektedir. İşletmelerin %15 i 10 dekardan, %70 i 50 dekardan %10 u 100 dekardan az toprağa sahiptir. %2 lik kısmı 100 dekardan büyük araziye sahip olup, %3 ünün ise hiç toprağı bulunmamaktadır. Çiftçi aile sayısının 6596 olduğu göz önüne alınırsa ortalama olarak aile başına 6,30 hektar tarıma elverişli arazi düşmektedir.

Etüd sahasındaki bağcılıkla uğraşan işletme 4226 adet olup bunun %85 i (1-10) dönüm bağ alanına, %14 ü (11-30) dönüm bağ alanına, %1 i (31-60) dönüm bağ alanına ve 2 işletmede 60 dönümden fazla bağ alanına sahiptir.

^{1/}

Yalova Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü.

Bölgede kışlar sert ve sürekli değildir.En düşük ısı olarak -7°C ve en yüksek ısı 38°C olarak ölçülmüştür.Yıllık ortalama ısı 17°C olarak tesbit edilmiş olup,rüzgarların doğu-batı istikametinde genellikle estiği öğrenilmiştir.Yıllık yağış 550-650 mm dir.

Araştırma sahasının % 42 si sulamaya elverişlidir.Sulanabilen arazinin % 25 i akarsu ile, % 35 i toprak altı suyu ile ve % 40 ı da göl suyu ile sulanmaktadır.

MATERYAL VE METOT

Materyal:

Araştırma ile ilgili malumat 1975 yılına ait olup 1976 yılı Temmuz ayında İznik ovasındaki bağ işletmelerinden gayeli örnekleme ile seçilen 24 işletmeden anket yolu ile derlenmiştir.

Bağ işletmeleri: Tarımsal işletmenin bir yıllık faaliyeti sonunda elde edilen gayri safi hasılanın % 80 den fazlası bağcılıktan elde eden işletmelerdir.

İznik ovasında 41 köy mevcut olup bunun 24 köyünde bağcılık yapılmaktadır.Bu köylerde bağcılıkla uğraşan ve bağ işletmesi olabilen 636 çiftçi ailesi tesbit edilmiştir.Ankete dahil edilen 24 bağ işletmesini gayeli olarak seçerken araştırma için lüzumlu bilgileri tam ve sıhhatli alınabileceğine inanılan çiftçi aileri seçilmiştir.

Metot:

Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için gayeli olarak seçilen 24 bağ işletmelerinde yaptığımız anketi değerlendirmede şu yollar izlenmiştir.

1. İşletmelerin ekonomik analizleri yapılmıştır.Buradan işletmelerin işçilik,arazi ve sermaye durumları ortaya çıkarılmıştır.

2. İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçları bütçe metodu ile analiz edilmiştir.

3. Elde edilen verilerden 1975 yılına ait bir çiftçi ailesinin bir yılda yeterli gelirini temin etmesi için kaç dönüm tarımsal araziye ihtiyacı olduğu tesbit edilmiştir.

1975 yılında bir çiftçi ailesinin yeterli geliri ise:1970 yılındaki bir çiftçi ailesi için tesbit edilen yeterli gelir 15000 TL.sı olup (1) bunu geçim indeksinden faydalanılarak 32.500 TL. olarak bulunmuştur.

SONUÇLAR

İşletmelerin ekonomik bünye analizleri ile ilgili sonuçlar:

Araştırmaya dahil edilen işletmelerde (24 işletme) işletme başına 42 dönüm tarımsal arazi bulunmuş olup bunun % 71,7 si bağ arazisidir.Geriye kalanın % 10,5 i tarla arazisi, % 7,4 ü zeytinlik arazi, % 5,6 sı sebzelik arazi ve % 4,8 i meyvelik ve ağaçlık arazidir.

İşletmeler ortalaması nüfus miktarı 6,37, kullanılabilir iş gücü 4,3 EİB dir.İş gücü bakımından faal nüfus olarak kabul edilen 14-65 yaşları arasındaki nüfusun da % 53,15 i erkek, % 46,85 i kadın olduğu saptanmıştır.

İznik ovasındaki incelenen bağ işletmelerinde işletme başına düşen aktif sermaye 866.432 TL. dir.Aktif sermayenin % 91,7 sini arazi sermayesi (Toprak sermayesi % 52,04 . nebat sermayesi % 26,39 bina sermayesi % 12,63 ve toprak işlâhı sermayesi % 0,64) ve % 8,3 ünü işletme sermayesi (Hayvan sermayesi % 0,58, alet ve makina sermayesi % 7,31 ve yardımcı maddeler sermayesi % 0,41

dir.) teşkil etmektedir. Bir dönüm tarımsal araziye 20.630 TL aktif sermaye düşmektedir. Cetvel (1) görülmektedir.

Cetvel 1. İznik ovası Bağ İşletmelerinin Sermaye Durumları

Sermaye neveleri	İşletme başına TL.	Dönümü TL.	Oran %
I- Aktif sermaye	866.434,1	20.630,2	100,00
A- Arazi sermayesi	794.599,9	18.919,9	91,70
a) Toprak sermayesi	450.916,6	10.736,1	52,04
b) Nebat sermayesi	228.687,5	5.444,9	26,39
c) Bina sermayesi	109.458,3	2.606,1	12,63
d) Arazi ıslah ser.	5.537,5	131,8	0,64
B- İşletme sermayesi	71.834,2	1.710,3	8,30
a) Hayvan sermayesi	5.061,2	120,5	0,58
b) Alet ve makina ser.	63.320,8	1.507,6	7,31
c) Malzeme ve mühim.ser.	3.452,2	82,2	0,41
II- Pasif sermaye	15.724,7	374,4	-
III- Öz sermaye	850.709,4	20.255,8	-

Bağ işletmelerinde aktif sermayeyi meydana getiren sermaye nevelerinde görüldüğü gibi en büyük kısmını toprak sermayesi sonra nebat sermayesi teşkil etmektedir. Diğerlerinin nisbeti düşüktür. Bunun sebebi İznik bölgesinde arazinin kıt olması ve fiyatlarının yüksek olmasındandır.

Yıllık Faaliyet Sonuçları:

İncelediğimiz bağ işletmelerinin 1975 yılı faaliyetlerine ait yıllık işletme başına ortalama 101.941,60 TL. gayri safi hasıla düşmektedir. Bunun % 90,4 ü bitkisel üretimden % 2,8 hayvansal üretimden ve % 6,8 diğer gelirlerden elde edilmiştir. Tarımsal arazinin dönümüne 2427,18 TL. gayri safi hasıla isabet etmektedir.

İşletmelerde yapılan bir yıllık masraf işletme başına ortalama olarak 65.339,9 TL. olup, bunun % 63,87 si işçilik masrafları, % 21,23 cari masrafları ve % 14,90 da diğer masraflardır. İşletme masraflarının tarımsal arazinin dönümüne 15.557,10 TL. düşmektedir.

İşletmelerin saf hasılası ise, işletme başına 36.601,7 TL. olup bu miktar aktif sermayenin normal faizini 96 karşılayamamakta, yıllık faaliyetleri zararlarla neticelenmektedir.

İznik ovası bağ işletmelerinde işletme başına ortalama 67.361,3 TL. tarımsal gelir elde edilmiştir. İşletmelerde nüfus başına ortalama olarak 9.623 TL. ve tarımsal arazinin dönümüne 1.603,8 TL. tarımsal gelir düşmektedir.

Araştırma Bölgesinde yeterli gelir için asgari işletme büyüklüğü tesbiti ile ilgili sonuçlar:

Çalışmanın bu kısmında elde edilen verilere dayanarak İznik ovasındaki bağ işletmelerinin yeterli geliri sağlayacak asgari işletme büyüklüğü hesaplanacaktır. Asgari işletme büyüklüğü genel olarak şöyle tanımlanmaktadır:

Bir çiftçi ailesinin iş gücünü değerlendiren ailenin ekonomik ve sosyal gelişmesini temin edecek geliri sağlayan ve toprağın verimli olarak işletilmesine olanak veren büyüklüktür (1).

Yeterli geliri getirecek işletme büyüklüğünün tesbitinde tarımsal gelir veya çiftçi ailesinin iş kazancının esas alınması daha doğrudur (1). Bunun için bu çalışmada asgari işletme büyüklüğünün tayini için tarımsal gelir ele alınmıştır.

Tarımsal gelir,öz sermayenin rantı ile çiftçi ve ailesinin işletmedeki çalışmalarının karşılığında elde edilen gelirdir.İncelediğimiz İznik ovası bağ işletmelerinde tarımsal geliri tesbit ettikten sonra,bir dönüm tarımsal araziden elde edilen tarımsal gelir de hesaplanmıştır.Cetvel 2 de görüldüğü gibi bir dönüm tarımsal araziden 1.603,80 TL. tarımsal gelir elde edildiği tesbit edildi.

Diğer yandan 1975 yılında bir çiftçi ailesinin geçimini sağlayabilmesi ve gelecek sene için toprağını verimli bir şekilde işletebilmesi için yeterli geliri 32.500 TL. olduğuna göre, bağ işletmelerinin (İznik ovasında)asgari 20,26 dönüm tarımsal araziye sahip olması bulunmuştur.Bunun hesaplanması cetvel 2 de görülmektedir.

Cetvel 2. İznik İlcesindeki Bağ İşletmelerinde Yeter Gelir İçin Lüzumlu Arazi Miktarı (Ortalamaya esas olan işletme adedi: 24).

I - İşletme varlıkları	
1- Arazi (Dönüm)	42,00
2- Nüfus (adet)	6,37
3- İş gücü EİB	4,30
4- Sermaye (aktif) TL.	848.919,50
5- Öz sermaye TL.	850.709,40
II - Gayri safi hasıla	
1- İşletme başına TL.	101.941,60
2- Dönüme TL.	2.427,18
III - Başlıca masraf grupları	
1- İşletme masrafı	
a) Toplam miktar TL.	65.339,90
b) Çiftçi ve ailesinin ücreti TL. karşılığı hariç	33.636,80
2- Sermayenin faizi (% 6)	
a) Öz sermayenin faizi (TL)	51.042,60
b) Aktif sermayenin faizi TL.	51.985,85
IV - Ziraî Gelir	
1- İşletme başına TL.	67.361,70
2- Dönüme TL.	1.603,80
V - Yeterli gelirli aile işletmesi için lüzumlu arazi dönüm	
32.500 TL. Ziraî gelir üzerinden	<u>20,26 dönüm</u>

T A R T I Ş M A

İznik ovasında bilhassa bağ işletmeleri ihtisaslaşmış tarımsal işletmeler olup bu işletmelerde çalışan nüfusun geçimini temin etmesi için tesbit olunan asgari tarımsal arazi 20 dönümden aşağı olmayacağı ortaya çıkartılmış bulunmaktadır. Bu miktar diğer bölgelerdeki bağ işletmelerinin asgari işletme büyüklüğü için tarımsal araziden az olduğu dikkati çekmektedir. Bunun sebebi İznik ovasındaki bağ işletmeleri diğerlerine nazaran daha ekstansif çalıştığı ve üretimini daha kolay pazarladığından ileri gelmiş olduğu düşünülebilir. Başka bir sebep de bağ sahalarının tabanda ve sulanabilmesinden ileri gelebilir.

S U M M A R Y

MINIMUM SIZE OF A VINEYARD FARM IN IZNIK AREA

The results of annual activities of vineyard farms in Iznik area in 1975 were analyzed. In order to support a farm family of 5 in 1975 and to manage the farm land efficiently for the next year, the satisfactory income should be 32,500 TL. and based on this income the minimum size of a vineyard farm should be 2.026 hectare.

LİTERATÜR KAYNAKLARI

- 1- Aksöz, İ. 1972. Toprak ve Tarım Reformu: Azami ve Asgari İşletme Büyüklüğü. Verimlilik Dergisi 1(2) : 248-278.
- 2- Erkuş, A. 1972. Tarımda Asgari İşletme Büyüklüğünün Saptanması. Ziraat Mühendisliği No: 75 : 3-6.